

เอกลักษณ์และความหมายเรื่องถิ่นในย่านชุมชนคลองโอด่าง-สะพานหัน

นางสาว กนกวรรณ หิรัญรัตน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-53-2290-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**IDENTITY AND MEANING OF PLACE
IN THE DISTRICT OF KLONG ONG-ARNG - SAPANHUN**

Miss Kanokwan Hiranrat

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Architecture in Architecture**

Department of Architecture

Faculty of Architecture

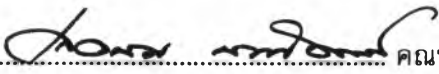
Chulalongkorn University

Academic Year 2004

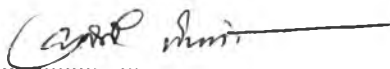
ISBN 974-53-2290-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์ เอกลักษณ์และความหมายเรื่องถิ่นในย่านชุมชนคลองโแงะอ่าง-สะพานหัน
โดย นางสาว กนกวรรณ ทิริญรัตน์
สาขาวิชา สาขาสถาปัตยกรรม
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ เลอสม สถาปิตานนท์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รองศาสตราจารย์ ดร. ทิพย์สุดา ปทุมานนท์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

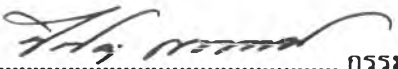

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ เลอสม สถาปิตานนท์)

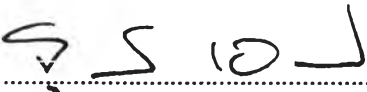
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ Dusit Thipatt)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ เลอสม สถาปิตานนท์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร. ทิพย์สุดา ปทุมานนท์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนจิตริต)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุณิศวรร จรรย์พงศ์)

กนกวรรณ ทิริญรัตน์ : เอกลักษณะและความหมายเรื่องถิ่นในย่านชุมชนคลองโง่งอ่าง-สะพานหัน
(IDENTITY AND MEANING OF PLACE IN THE DISTRICT OF KLONG ONG-ARNG - SAPANHUN)
อ. ที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ เลอสม สถาปิตานนท์, อ. ที่ปรึกษาร่วม: รองศาสตราจารย์ ดร. ทิพย์สุดา
ปทุมานนท์, 144 หน้า, ISBN 974-53-2290-3

เอกลักษณะและความหมายเรื่องถิ่น เกิดขึ้นจากการสร้างความหมายจากความสัมพันธ์อันลึกซึ้งของการอยู่อาศัยของผู้คนและโลกแวดล้อมรอบตัวเขา ย่านใดสังคมใดที่ได้รับการเรียกขานว่าเป็น "ถิ่น" นั้นย่อมสะท้อนให้เห็นถึงภาพชีวิตที่ปรากฏลงในย่านทั้งในทางกายภาพ กิจกรรม นำสู่ความหมายของ "ถิ่นแห่งชีวิต" ที่สั่งสมเรื่องราวประวัติศาสตร์ย่าน ประวัติศาสตร์ชุมชนसानให้ถิ่นแข็งแกร่งและปรากฏภาพของเอกลักษณะของถิ่นขึ้น แต่ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากสังคมสมัยใหม่ ได้ลบเลือนภาพถิ่นแห่งชีวิตจากย่านและชุมชนลงทีละน้อย หากย่านใดยังคงรักษาเอกลักษณะและความหมายจากการอยู่อาศัยของผู้คนในย่านให้ดำรงอยู่ได้นั้น ย่อมแสดงถึงความแข็งแกร่งที่เกิดขึ้นจากโยงใยของชีวิตที่สานกันอยู่อย่างแนบแน่น ตั้งแต่ระดับของโยงใยของครอบครัว สูโยงใยแห่งชีวิตของย่านและชุมชน

ย่านชุมชนคลองโง่งอ่าง-สะพานหัน เป็นย่านย่อยย่านหนึ่งในย่านเขาวราช-ลำเพ็ง ที่ยังคงสะท้อนภาพการอยู่อาศัยอย่างแนบแน่นของคนไทยเชื้อสายจีนจากรุ่นบรรพบุรุษจนถึงรุ่นลูกหลานในยุคปัจจุบัน และยังคงรักษาความหมายของการเป็น "ถิ่นแห่งชีวิต" ทั้งจากการอยู่อาศัยในวาระของชีวิตประจำวันและในเทศกาลแห่งชีวิต สร้างความสัมพันธ์ของผู้คนให้ปรากฏภาพเป็นโยงใยของครอบครัว และการสานกันของตรอกทางเดินหลายตรอก นำสู่โยงใยแห่งทางที่ฉายให้เห็นภาพวิถีการอยู่อาศัยของผู้คนในย่าน และยังรวมถึงศาลเจ้าขนาดเล็กหลายแห่งที่เป็นศูนย์รวมศรัทธาและมงคลแห่งชีวิตของผู้คนในย่าน สะท้อนกายภาพของย่านที่สานกันอย่างแนบแน่นใกล้ชิด ความปรากฏของภาพ "ถิ่นแห่งชีวิต" จึงเกิดขึ้นที่นี่

การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาเอกลักษณะและความหมายเรื่องถิ่นในย่านชุมชนคลองโง่งอ่าง-สะพานหันที่เป็นตัวอย่างของถิ่นแห่งชีวิต โดยอาศัยการศึกษาภาคสนามจากการสังเกตการณ์ สัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักทฤษฎีแนวคิด ปรัชญาปรากฏการณ์ศาสตร์และทฤษฎีจิตวิทยาสถาปัตยกรรม เพื่อทราบถึงเอกลักษณะและความหมายของย่านจากชีวิตครอบครัวที่ถือเป็น "ศูนย์กลางแห่งชีวิต" โดยเลือกครอบครัวกรณีศึกษา เป็นครอบครัวต้นเรื่องและครอบครัวसानเรื่องเป็นโยงใยของครอบครัว สานเรื่องราวชีวิตอยู่ในตรอกยาจุน ตรอกซี่ฝกหนอ ตรอกเหล่ายาย ซึ่งอยู่ในย่านที่ทำการศึกษา นำไปสู่การวิเคราะห์เป็นความหมายของ "ทางแห่งชีวิต" และสุดท้ายวิเคราะห์เป็น "ถิ่นแห่งชีวิต" ที่มีความหมายปรากฏขึ้นในการศึกษา ได้แก่ "ถิ่นโยงใยครอบครัว-โยงใยชีวิต" "ถิ่นเพื่อนบ้านผูกพัน" "ถิ่นชุมชนปฏิสัมพันธ์" "ถิ่นเทศกาลงานฉลอง" และ "ถิ่นแห่งมงคลวัฒนธรรม"

โดยความหมายของถิ่นแห่งชีวิตที่ปรากฏขึ้นนี้ ท้ายที่สุด การวิจัยนี้ได้สรุปเป็นความหมายที่จะสร้างให้เกิด "ชีวิตในถิ่นใหม่" ด้วยความหมายห้าประการ อันได้แก่ "บ้านแห่งชีวิต" "หมู่บ้านเพื่อนบ้านผูกพัน" "ชุมชนปฏิสัมพันธ์" "ย่านรองรับเทศกาลงานฉลอง" และ "ย่านสังคมวัฒนธรรม" ที่ปรากฏในกายภาพที่สะท้อนวัฒนธรรมการใช้สอยพื้นที่ขนาดเล็ก ซึ่งเป็นมิติทางกายภาพที่จะเอื้อต่อความสมปรารถนาที่เป็นมิติทางจิตภาพของผู้อยู่อาศัย ที่ดำรงอาศัยอยู่ในย่านอย่างมีรากฐานอันมั่นคงในชีวิต เพื่อนำไปสู่การสร้างความหมายของ "ถิ่นแห่งชีวิต" ในย่านใหม่ชุมชนใหม่ในวันข้างหน้าต่อไป

ภาควิชา สถาปัตยกรรมศาสตร์
สาขาวิชา สถาปัตยกรรม
ปีการศึกษา 2547

ลายมือชื่อนี้สิต..... กนกวรรณ ทิริญรัตน์.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4474102025 : MAJOR ARCHITECTURE

KEY WORD : IDENTITY AND MEANING OF PLACE/ EXISTENTIAL SPACE/

LOCAL DISTRICT/ CULTURAL COMMUNITY

KANOKWAN HIRANRAT: IDENTITY AND MEANING OF PLACE IN THE DISTRICT
OF KLONG ONG-ARNG - SAPANHUN. THESIS ADVISOR: ASSO. PROF. LERSOM
SATHAPITANONDA. THESIS COADVISOR: ASSO. PROF. TIPSUDA PATUMANON,
D.Arch. 144 pp. ISBN 974-53-2290-3

Dwelling in a certain place, human beings create relationships with their environment, and through meaningful relationships, *identity and meaning of place* is formed. Any districts called "place" reflect "images of lives" in district through physical features and human's activities that bring about meaning of place. History of district and of communities collected in the lived-space concretized the place, and eventually the identity is created. Today, identity and meaning of place are gradually faded by the impact of modernized society. However if the organization depth created from the solidly constructed web of life in every level of dwelling - - family level, neighborhood level, and district level - - will help sustain their identity and meaning of place.

The district of Klong Ong-arng – Sapanhun has been a place that deeply dwelled by inhabitants for several generations. It maintains a "place of life" through its daily life and festive life. The tight physical environment of the community has created the physical close-knit relationship of the inhabitants and has merged them into the image of "web of families." Living along the narrow alleys, they dwell in the "environment of possibilities" made up by the "web of paths." Moreover, a number of small shrines represent sacred spaces that unite the dwellers' faiths together. Consequently, the district of Klong Ong-arng – Sapanhun has become the place where identity and meaning of "place of life" is presence.

Due to the uniqueness of the Klong Ong-arng – Sapanhun district, this research focuses on understanding of its identity and meaning. Eight-month-field observations are conducted to analyze the experiential and existential data through the ground and the process of Phenomenology and Psychology in Architecture. The observation process includes interview, sketches, photograph, and records. The web of families data are collected through five families. First, a family with strong community characteristics is selected as a "primary family." Later, "associated families" with their life stories related with the first one are participatory observed. The "path of life" is analyzed through the living of the five families on the different alleys, Trok Ya-choon, Trok See-fok-nor and Trok Lao-yai. As the result of above process, the analysis of identities and meanings of place of the district of the Klong Ong-arng – Sapanhun presents five category of "place of life" including "place of web of families – web of life," "place of neighborliness," "place of dialoging community," "place of festive life," and "place of merit culture."

Finally, the research reveals meaningful relationship factors that help to create "life" in the new place; "home of life," "village of neighborliness," "dialoging community," "district for festive life," and "district of cultural society." These characters can be found in a physical environment with the culture of small space that fulfills human needs and interweave the district to be wholly stronger and sustainable. The new meaningful place can allow human to take his place to make his dwelling be manifested.

Department Architecture
Field of study Architecture
Academic year 2004

Student's signature... Kanokwan Hiranrat
Advisor's signature... Lersom Sthapitanonda
Co-advisor's signature... Tipsuda Patumanon

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างยิ่งจาก ผู้คนและครอบครัวกรณีศึกษา ในย่านชุมชนคลองโอ่งอ่าง-สะพานหัน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือด้วยการถ่ายทอดเรื่องราวจากการอยู่อาศัย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ ทำครอบครัวของโยงโยของครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวต้นเรื่อง: *ครอบครัวคุณ ธวัชชัย ช่างประหยัด* และครอบครัวสานเรื่อง: *ครอบครัวนายมัว แซ่แต้ ครอบครัวคุณบุญศรี แซ่เดียว ครอบครัวนายวิบูลย์ ประสานกิจพัฒนา และครอบครัวนางกิม แซ่ลิ้ม* รวมทั้ง *คุณหญิงพรพรรณ ธารานูมาศ* ตลอดจนผู้คนในชุมชนอีกหลายคนที่ไม่มีรายชื่อ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณอย่างสูง อาจารย์ที่ปรึกษา *รองศาสตราจารย์เลอสม สถาปิตานนท์* อาจารย์ที่ปรึกษา ร่วม *รองศาสตราจารย์ ดร. ทิพย์สุดา ปทุมานนท์* ซึ่งท่านทั้งสองได้ให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็น และกำลังใจในการวิจัยด้วยความเมตตาตลอด รวมถึงประธานกรรมการ *ศาสตราจารย์ ผุสดี ทิพทัส* กรรมการ *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปิ่นรัชฎ์ กาญจนันษฐิติ* และ *รองศาสตราจารย์ ดร. ฐานิสวรร เจริญพงศ์* ที่ได้ให้คำแนะนำและแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณอาจารย์ *วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ* ผู้ให้คำแนะนำและกำลังใจตลอดการทำวิทยานิพนธ์นี้

ขอขอบคุณคุณประวิช ประทีป คุณนันทนีย์ ท้วทิพย์ และคุณภัทราวดี ศิริวินสานต์ ผู้ให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือในการจัดทำวิทยานิพนธ์

ท้ายสุดนี้ ขอขอบพระคุณ *บิดา มารดา* และครอบครัวผู้ให้กำลังใจในการทำงานมาตลอดจนสำเร็จการศึกษา

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนที่.....	ฎ
สารบัญแผนภาพ.....	ฏ
สารบัญรูปภาพ.....	ฐ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาของการศึกษา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
1.3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตในการวิจัย.....	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 ความหมายแห่งมาตุลัษณะและปิตุลัษณะ.....	9
2.2 ความหมายของ “การอยู่อาศัย”.....	12
2.3 ความหมายของ “ศูนย์กลางแห่งชีวิต” “ทางแห่งชีวิต” และ “ย่านแห่งชีวิต”.....	13
2.4 เอกลักษณ์และความหมายเรื่อง “ถิ่น”.....	20
2.5 “ความปรารถนาของมนุษย์” ในจิตวิทยาสถาปัตยกรรม.....	21
3 ประวัติศาสตร์และบทบาทของย่านเขาวราช-สำเพ็ง	
สู่ย่านชุมชนคลองไฉ่อย่าง-สะพานหัน.....	24
3.1 ประวัติศาสตร์ย่านใหญ่: ย่านเขาวราช-สำเพ็ง.....	24
3.2 ประวัติศาสตร์ย่านย่อย: ย่านชุมชนคลองไฉ่อย่าง-สะพานหัน.....	32
4 บทวิเคราะห์ชีวิตของย่านจากชีวิตครอบครัว.....	41
4.1 การศึกษาเรื่องราว “ศูนย์กลางของชีวิต” จาก “ครอบครัวต้นเรื่อง”.....	42
4.1.1 ครอบครัวต้นเรื่อง คุณธวัชชัย ช่างประหยัด.....	43
4.2 เรื่องราว “โยงโยแห่งชีวิต” จาก “ครอบครัวสานเรื่อง”.....	48
4.2.1 ครอบครัวสานเรื่องที่ 1 นายมัว แซ่แต้.....	48
4.2.2 ครอบครัวสานเรื่องที่ 2 คุณบุญศรี แซ่เตียว.....	51
4.2.3 ครอบครัวสานเรื่องที่ 3 คุณประสิทธิ์ วิบูลย์กิจพัฒนา.....	54
4.2.4 ครอบครัวสานเรื่องที่ 4 นางกิม แซ่ลิ้ม.....	56

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
4.3	การศึกษาปรากฏแห่งความหมายจาก “ศูนย์กลางแห่งชีวิต” สู่ “โยงโยของครอบครัว”...63
4.3.1	บ้าน “ศูนย์กลางแห่งชีวิต”.....63
4.3.2	เพื่อนบ้าน “โยงโยแห่งชีวิต”.....65
5	การวิเคราะห์ลักษณะและความหมายของ “ทางแห่งชีวิต”.....69
5.1	การศึกษาลักษณะและความหมายของทางแห่งชีวิตในชีวิตประจำวัน.....69
5.1.1	ตรอกซี่ฝกหนอ.....70
5.1.2	ตรอกยาจุน.....75
5.1.3	ตรอกเหล่ายาย.....82
5.2	การศึกษาลักษณะและความหมายของทางแห่งชีวิตในเทศกาลแห่งชีวิต.....85
5.2.1	เทศกาลไหว้เจ้าประจำปี.....86
5.2.2	เทศกาลไหว้เจ้าตรุษจีน สารทจีน.....89
5.2.3	เทศกาลงานวันเด็ก.....91
5.2.4	เทศกาลวันขึ้นปีใหม่.....93
6	จากมาตุลัทธิคุณะสู่เอกลักษณ์และความหมายของ “ถิ่นแห่งชีวิต”.....96
6.1	ถิ่นโยงโยของครอบครัว.....97
6.1.1	โถงบ้าน คือ สารพันห้องของครอบครัว.....97
6.1.2	ห้องเล็กที่อบอุ่น-ห้องกว้างที่อ้างว้าง.....100
6.1.3	ประวัติศาสตร์บนพื้น ฝา ฝ้า..... 101
6.2	ถิ่นเพื่อนบ้านผูกพัน.....104
6.2.1	หน้าบ้านนั่งเล่น รับแขก.....105
6.2.2	รั้วกันบ้าน รั้วกันมิตร.....107
6.2.3	ทางแห่งปฏิสัมพันธ์.....108
6.3	ถิ่นชุมชนปฏิสัมพันธ์.....109
6.3.1	สภากาแฟ ร้านกลางซอย.....110
6.3.2	ตลาดผู้คน ตลาดทางแยก.....112
6.4	ถิ่นเทศกาลงานฉลอง.....115
6.4.1	ทางแห่งเทศกาลงานสังสรรค์.....116
6.4.2	ทางแห่งเทศกาลงานบุญ.....118
6.5	ถิ่นมงคลแห่งชีวิต..... 119
6.5.1	มงคลชีวิตในชีวิตประจำวัน.....120
6.5.2	มงคลชีวิตในชีวิตเทศกาล.....124

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
7	จาก “ถิ่นแห่งชีวิต” สู่ “ชีวิตในถิ่นใหม่” วันข้างหน้า.....129
7.1	“บ้านแห่งชีวิต” สานโยงใยของครอบครัว.....130
7.1.1	โถงบ้าน สานใจของบ้าน.....130
7.1.2	ผนังของห้อง.....131
7.1.3	พื้น ฝา ฝ้า สร้างชีวิต.....132
7.2	หมู่บ้านเพื่อนบ้านผูกพัน.....133
7.2.1	หน้าบ้านคุยกัน.....133
7.2.2	รั้วเป็นมิตร.....134
7.2.3	ทางสร้างปฏิสัมพันธ์.....134
7.3	ชุมชนปฏิสัมพันธ์.....136
7.3.1	ร้านกลางซอย สภากาแฟ.....136
7.3.2	ตลาดนัด-ตลาดผู้คน-ตลาดชุมชน.....137
7.4	ย่านรองรับเทศบาลงานฉลอง.....138
7.4.1	สุขสันต์แห่งทาง เทศกาลแห่งความสุข.....139
7.4.2	ศูนย์กลางของชุมชน.....140
7.5	ศูนย์กลางของชุมชน.....140
บทส่งท้าย: สืบสานสู่ชีวิตในถิ่นใหม่141	
รายการอ้างอิง.....142	
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....144	

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1-1 ตารางแสดง “องค์รวม” ของงานวิจัย.....	7

สารบัญแนพื้นที่

แผนที่	หน้า
1-1 แผนที่แสดงตำแหน่งพื้นที่ย่านชุมชนคลองไผ่อย่าง-สะพานหันในเขตสัมพันธวงศ์ ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์.....	5
1-2 แผนที่แสดงย่านชุมชนคลองไผ่อย่าง-สะพานหัน ในเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร.....	5
1-3 แผนที่แสดงตรอกยาจุน ตรอกชีฝักหนอ และตรอกเหล่ายาย.....	6
3-1 แผนที่แสดงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนสำเพ็งในสมัยรัชกาลที่ 1-3.....	24
3-2 แผนที่ พ.ศ. 2430 แสดงการตั้งถิ่นฐานของย่านคลองไผ่อย่าง-สะพานหัน.....	33
3-3 แผนที่กรุงเทพ พ.ศ. 2451 แสดงการตั้งถิ่นฐานของ ย่านชุมชนคลองไผ่อย่าง-สะพานหัน หลังจากตัดถนนเยาวราชแล้ว.....	33
3-4 แผนที่แสดงองค์ประกอบสำคัญในย่านชุมชนคลองไผ่อย่าง-สะพานหัน.....	34
3-5 แผนที่สำเพ็ง รศ. ๑๒๐ แสดงตำแหน่งตรอกชีหมา โรงบ่อนหัวเม็ด.....	36
4-1 แผนที่แสดงบริเวณที่อยู่อาศัยที่อาจของคุณธวัชชัยอยู่ชั่วคราวก่อนที่จะย้ายมาสร้างครอบครัวที่ “บ้านหลังแรก” ในตรอกชีฝักหนอ.....	43
4-2 แผนที่ปี พ.ศ. 2451 แผนที่แสดงบริเวณที่ตั้งของ “บ้านหลังแรก” ในตรอกชีฝักหนอ.....	43
4-3 แผนที่แสดงตำแหน่งบ้านหลังแรก -บ้านหลังที่ 2 - บ้านหลังที่ 3.....	44
4-4 แผนที่แสดงโยงโยครอบครัว -โยงโยเพื่อนบ้าน -โยงโยแห่งชีวิต.....	62
5-1 แผนที่แสดงตรอกชีฝักหนอ ปีพุทธศักราช 2451 และ 2500.....	70

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพ	หน้า
4-1 โยงใยของครอบครัวจาก "ครอบครัวต้นเรื่อง" สู่ "ครอบครัวसानเรื่อง".....	42

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพ	หน้า
3-1	ประตูสะพานหัน.....26
3-2	บรรยากาศและสีสันการค้าขายในสำเพ็ง.....29
3-3	ถนนเขาวราช "ท่าเลม้งกรทอง".....30
3-4	ภาพถ่ายทางอากาศ ถนนเขาวราช ปี พ.ศ. 2489.....30
3-5	บรรยากาศถนนเขาวราชตอนกลางวัน.....31
3-6	ถนนเขาวราชที่เต็มไปด้วยร้านขายทอง.....31
3-7	บรรยากาศถนนเขาวราชยามค่ำคืน.....31
3-8	สะพานหันในอดีต.....32
3-9	ร้านขายยาตั้งที่ยังคงเหลือในปัจจุบัน.....36
3-10	ตรอกซึ่หมาในปัจจุบัน.....36
3-11	ทางเข้าบ่อนหัวเม็ด.....38
3-12	จากสะพานหันในอดีต สู่ สะพานหันในปัจจุบัน.....38
3-13	แผงขายขนม ของหวานหลากหลาย ทางเข้าสะพานหันจากฝั่งพาหุรัด.....39
3-14	ร้านขายผ้า ร้านขายกระดุม บริเวณสะพานหัน.....39
3-15	ตัวอย่างบ้านแบบจีนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในงานจิตรกรรมฝาผนังที่ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม.....40
3-16	อาคารเก็งเงินที่ยังเหลือภายในตรอกยาจุน.....40
4-1	คุณวิชัยและคุณวรรณ (มารดา) บริเวณแผงลอยร้านค้าริมคลองโอ่งอ่าง.....44
4-2	ภาพถ่ายวัยเด็กของคุณวิชัยในตรอกซึ่ฝกหนอประมาณ พ.ศ. 2513.....45
4-3	ภาพถ่ายคุณวิชัยกับคุณวรรณ (มารดา) ในตรอกซึ่ฝกหนอประมาณ พ.ศ. 2513.....45
4-4	ผังชีวิตครอบครัวบ้านหลังที่ 2 บนตรอกยาจุน.....45
4-5	คุณวรรณ (มารดาคุณวิชัย และหลานๆ).....46
4-6	คุณวิชัยและลูกสาว น้องมุกและน้องหยก.....46
4-7	รูปด้านบ้านหลังแรก - บ้านหลังที่ 2 - บ้านหลังที่ 3.....47
4-8	ผังแสดงตำแหน่ง "บ้านหลังแรก" ในตรอกซึ่ฝกหนอ.....48
4-9	ผังชีวิตครอบครัวในบ้านของครอบครัวนายมี๊ว แซ่แต้.....49
4-10	ภาพบรรยากาศในครอบครัวระหว่างมือเย็น ของครอบครัวนายมี๊วที่บ้านในตรอกซึ่ฝกหนอ ประกอบด้วย อาม่า (นางน้อย) ลูกสาว และหลานสาว.....49
4-11	นายมี๊วขณะกำลังชงกาแฟโบราณที่ร้าน JK Coffee ที่ริมถนนจักรวรรดิ์.....50
4-12	ชวดบิวตรา JK ทำโดยคุณพรทิพย์ ลูกสาวนายมี๊ว แซ่แต้.....50
4-13	ผังแสดงตำแหน่ง "บ้านหลังแรก" ของครอบครัว.....51
4-14	ภายในบ้านของคุณบุญศรี(อาหมะ) ในตรอกซึ่ฝกหนอ หลังสร้างปรับปรุงเมื่อปีพ.ศ. 2543.....52
4-15	บ้านของคุณบุญศรี แซ่เตียวในตรอกซึ่ฝกหนอ ปัจจุบัน.....52
4-16	ร้านขายเสื้อชั้นในเชิงสะพานหัน.....53
4-17	คุณบุญศรีถ่ายรูปที่ร้านของตน.....53
4-18	ผังของบ้านคุณบุญศรี แซ่เตียว.....53

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

รูปภาพ	หน้า
4-19	คุณวิบูลย์ ประสงค์กิจพัฒนา ในงานวันเด็กแห่งชาติที่จัดในตรอกยาจุน.....54
4-20	ร้านขายอาหารตามสั่งของภรรยาคุณวิบูลย์.....54
4-21	ผังแสดงตำแหน่ง “บ้านหลังแรก” ของคุณวิบูลย์ ประสงค์กิจพัฒนา.....55
4-22	ภรรยาคุณวิบูลย์ (ซ้าย) เป็นผู้เตรียมอาหารสำหรับเลี้ยงวันเด็ก.....55
4-23	น้องเกม (ใส่เสื้อส้ม) กับเพื่อนๆ.....56
4-24	น้องเกม ผู้นำทีมเด็กๆ ในงานวันเด็ก.....56
4-25	ผังแสดงตำแหน่ง “บ้านหลังแรก” – บ้านทวิสุขและบ้านโอวสีอ.....57
4-26	ประตูทางเข้าบ้านทวิสุขจุดเริ่มต้นของครอบครัว.....57
4-27	นางกิม แซ่ลิ้ม นั่งพักจากการเตรียมวัตถุดิบสำหรับทำอาหาร.....58
4-28	ร้านขายอาหารด้านตรอกริมคลองโอง่าง โดยลูกสาวนางกิม คุณอรพินท์ กรุณาฤกษ์.....58
4-29	บริเวณที่นั่งของร้าน อยู่ริมคลองโอง่าง.....58
4-30	ผังแสดงชีวิตครอบครัว ร้านกาแฟโบราณ ร้านขายอาหารตามสั่ง.....59
4-31	อุปกรณ์เครื่องใช้การชงกาแฟโบราณที่ใช้มาตั้งแต่ ครั้งสามีนางกิม แซ่ลิ้มเป็นผู้ชงกาแฟเมื่อ 50 ปีก่อน.....60
4-32	ร้านขายกาแฟโบราณ: ร้านโอวสีอ ปัจจุบันดูแลโดยลูกสะใภ้ของนางกิม.....61
4-33	การปรับ+เปลี่ยนร้าน เดือนธันวาคม 2546 ถึงเดือนมีนาคม 2546.....61
4-34	การปรับ+เปลี่ยนร้าน เดือนเมษายน 2546 ถึงปัจจุบัน.....61
4-35	กายภาพของตรอก สร้างความหมายของ “บ้านหลังแรก”.....63
4-36	ผ-ค อาม่าคุณแลน้องมุกวันเด็ก.....64
4-37	ผ-ค อาม่าคุณแลน้องมุกงานเลี้ยงปีใหม่.....64
4-38	เพื่อนบ้านผูกพัน ในตรอกยาจุน.....67
5-1	รูปด้าน “ฝาช่องทาง” ของตรอกซีฝกหนอ.....71
5-2	รูปด้าน “ฝาช่องทาง” ของตรอกซีฝกหนอ.....72
5-3	ผังตรอกซีฝกหนอ.....73
5-4	ทางเข้า ตรอกซีฝกหนอ.....73
5-5	ศาลเจ้า เจ้าที่+เจ้าทาง ปลายทางตรอกซีฝกหนอ.....74
5-6	ผังตรอกยาจุน.....75
5-7	รูปด้าน 1 ตรอกยาจุน.....76
5-8	รูปด้าน 2 ตรอกยาจุน.....76
5-9	รูปด้าน 3 ตรอกยาจุน.....76
5-10	ร้านขายยาตั้งที่ยังเหลืออยู่ในปัจจุบัน.....76
5-11	ทางแห่งปฏิสังขาร ใน ตรอกยาจุน.....79
5-12	ร้านขายกาแฟโบราณร้านโอวสีอบ้านนางกิม แซ่ลิ้ม.....80
5-13	ร้านขายอาหารตามสั่งบ้านคุณวิบูลย์ ประสงค์กิจพัฒนา.....80
5-14	ร้านขายก๋วยเตี๋ยวและอาหารตามสั่งของบ้านนางกิม แซ่ลิ้ม.....80
5-15	ทางตรอกชอกชอยนำเล่น ใน ตรอกยาจุน.....81
5-16	ผังตรอกเหล่ายาย.....82

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

รูปภาพ	หน้า
5-17 รูปด้านของอาคารในตรอกเหล่ายาย.....	83
5-18 ภาพบรรยากาศในชีวิตประจำวันของตรอกเหล่ายาย.....	83
5-19 ลูกกรงเหล็กคัต.....	84
5-20 รั้วกันปฏิสนธิ.....	84
5-21 ผังแสดงการจัดงานเทศกาลไหว้เจ้าประจำปี ริมคลองโอง่าง.....	86
5-22 กรรมการศาลเจ้าชุดใหม่ “เด่านั่ง”.....	87
5-23 พื้นที่จัดงานเทศกาลไหว้เจ้าประจำปี ริมคลองโอง่าง.....	87
5-24 บรรยากาศขณะเช็ดสิ่งโตตอนอังก่อ เทศกาลไหว้เจ้าประจำปี ของย่านชุมชนคลองโอง่างสะพานหัน.....	88
5-25 บรรยากาศการ “เป็ย” ของเจ้า.....	88
5-26 บรรยากาศ การขายไก่ต้มและเปิดพะโล้ในวันจ่าย.....	89
5-27 บรรยากาศวันไหว้ของครอบครัวญาติคุณธวัชชัย ในตรอกยาจุน.....	89
5-28 โต๊ะไหว้ผีไม่มีญาติในวันสารทจีนของร้านขายยาตั้งในตรอกยาจุน.....	91
5-29 ผังแสดงการจัด งานวันเด็ก ในตรอกยาจุน.....	92
5-30 บรรยากาศงานวันเด็กในตรอกยาจุน.....	92
5-31 ผังแสดงพื้นที่ การจัดงานทำบุญ วันขึ้นปีใหม่ 1 มกราคม 2546.....	93
5-31 บรรยากาศ การจัดงานทำบุญ วันขึ้นปีใหม่ 1 มกราคม 2546.....	94
5-32 ผังและรูปตัด แสดงตำแหน่งงานเลี้ยงปีใหม่สำหรับเด็กๆ ตรงตรอกริมคลองโอง่าง.....	94
5-33 อาม่าพาน้องมุขมางานเลี้ยงปีใหม่.....	95
5-34 เด็กๆ เดินร่วมขบวนสำหรับเด็กๆ ตรงตรอกริมคลองโอง่าง.....	95
6-1 โถงบ้านของคุณธวัชชัย ช่างประหยัด บ้านหลังที่ 2.....	98
6-2 ห้องไหว้เจ้า ในเทศกาลแห่งชีวิตในวันตรุษจีน.....	99
6-3 โถงบ้าน ครอบครัวนายมัว แซ่แต้.....	99
6-4 ห้องรวมสมาชิก ในชีวิตประจำวันตอนหัวค่ำ.....	100
6-5 ห้องเล็กที่อบอุ่น.....	101
6-6 ห้องน้ำขนาดเล็ก แบบไม่แบ่งโซน.....	101
6-7 ผังบ้านนางกิม แซ่ลิ้ม แสดงการใช้พื้นที่ใช้สอยในบ้าน.....	102
6-8 การใช้สอยผนังของร้านอาหารตามสั่ง บ้านโหวสื่อ.....	102
6-9 การ “แขวน” วัตถุดิบสำหรับทำอาหารของร้านอาหารตามสั่ง บ้านโหวสื่อ.....	102
6-10 การใช้ ฝา+ฝา ในห้องครัวในบ้านนายมัว แซ่แต้.....	102
6-11 บันไดลิง สำหรับขึ้นชั้นบนในบ้านนายมัว แซ่แต้.....	103
6-12 ห้องครัวขนาดเล็กในบ้านนายมัว แซ่แต้.....	103
6-13 ฝาของทางในตรอกซีฝกหนอ แสดงการ “ห้อย” “แขวน” “ตาก” “ผูก” “โยง”.....	103
6-14 การ “ห้อย” “แขวน” “ตาก” “ผูก” “โยง” ในตรอกซีฝกหนอ.....	104
6-15 ประตูหน้าบ้านเปิดซักผ้า คู่กัน หน้าบ้านทำกับข้าว ในตรอกซีฝกหนอ.....	105
6-16 หน้าบ้านนั่งเล่น รับแขกหน้าบ้านหลังที่ 2 ริมตรอกยาจุนของคุณธวัชชัย ช่างประหยัด.....	106

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

รูปภาพ	หน้า
6-17 หน้าบ้าน หน้าร้านนั่งเล่น ในตรอกยาจุน.....	106
6-18 รั้วกันบ้าน รั้วกันมิตร ลูกกรงเหล็กตัด บ้านหลังที่ 3 ริมตรอกเหล่ายายของคุณธวัชชัย ช่างประหยัด.....	107
6-19 ผังทางในตรอกยาจุน แสดงทางที่ “บีด” “เอียง” “โค้ง” สร้างปฏิสังขณแก่ผู้เดิน+ทาง.....	108
6-20 ภาพทางปฏิสังขณ สะท้อนวัฒนธรรมการใช้พื้นที่ขนาดเล็ก ในตรอกยาจุน.....	109
6-21 ผังแสดงสภาพภาพ บ้านไอวี่สือ ระหว่างทางตรอกยาจุน.....	111
6-22 ภาพบรรยากาศสภาพภาพ บ้านไอวี่สือ.....	111
6-23 ภาพร้านขายของชำ ตรอกยาจุน.....	111
6-24 ผังแสดง “ตลาดผู้คน ตลาดทางแยก”.....	112
6-25 ภาพบรรยากาศ “ตลาดผู้คน ตลาดทางแยก” ตรงตรอกยาจุนตัดกับตรอกซี้ทมา.....	113
6-26 ผังตลาดทางแยก ชายไก่อัดม เปิดพะไล วันจ่ายในเทศกาลตรุษจีน.....	114
6-27 บรรยากาศตลาดทางแยก ชายไก่อัดม เปิดพะไล วันจ่ายในเทศกาลตรุษจีน.....	114
6-28 บรรยากาศตลาดทางแยก ชายก้วยเดี่ยวโกในชีวิตประจำวัน.....	115
6-29 ผังแสดงงานวันเด็กบนตรอกยาจุน.....	116
6-30 บรรยากาศงานวันเด็กแห่งชาติบนตรอกยาจุน.....	117
6-31 “มุมของทาง” สร้างพื้นที่งานสังสรรค์.....	117
6-32 “เวทีชั่วคราว” ในภาพบรรยากาศงานวันเด็ก.....	118
6-33 ผังแสดงการจัดงานทำบุญปีใหม่ ตรอกยาจุน.....	118
6-34 ภาพบรรยากาศการจัดงานทำบุญปีใหม่ ตรอกยาจุน.....	119
6-35 ศาลตั้งอยู่เยื้องในบ้าน.....	120
6-36 ศาลปู่เจ้าที่ชัยมงคล.....	121
6-37 ศาลเจ้าตี่กง-ปู่ถ่าง.....	121
6-38 ศาลเจ้าโหวงเจียงกงเอี้ย (ห้าพระเจ้า).....	121
6-39 ผังแสดงตำแหน่ง ศาลพระภูมิใกล้ตรอกซี้ทมา.....	122
6-40 ศาลพระภูมิใกล้ตรอกซี้ทมา.....	122
6-41 ผังแสดงตำแหน่ง ศาลพระภูมิอีกแห่ง ใกล้ตรอกซี้ทมา.....	123
6-42 ศาลพระภูมิอีกแห่ง ใกล้ตรอกซี้ทมา.....	123
6-43 ผังแสดงศาลเจ้าและศาลพระภูมิ เจ้าที่+เจ้าทางในตรอก ซอก ซอย ในย่านชุมชนคลองโองอ่าง-สะพานหัน.....	124
6-44 ศาลพระภูมิ ตั้งอยู่ปลายทางของตรอกเหล่ายาย.....	124
6-45 พื้นที่ไหว้เจ้าของครอบครัวคุณธวัชชัยในวันตรุษจีน.....	125
6-46 เด็กไหว้เจ้าหน้าบ้าน.....	125
6-47 อาม่าเผากระดาษเงินกระดาษทองหน้าบ้าน.....	125
6-48 พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์หน้าบ้าน ไหว้เจ้าวันตรุษจีน ไหว้ผีไม่มีญาติ.....	125
6-49 หน้าบ้านจุดซีไต้ ขณะไหว้ผีไม่มีญาติ.....	126
6-50 ทางศักดิ์สิทธิ์-คบไฟให้แสงสว่าง ซีไต้ไหว้ผีไม่มีญาติหน้าบ้าน ในตรอกยาจุนเหมือนคบเพลิงให้แสงสว่างกับผีไม่มีญาติ	126

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

รูปภาพ	หน้า
6-51 ทางศักดิ์สิทธิ์-คบไฟให้แสงสว่าง ชี้ใต้เท้าผู้มีปัญญาที่บ้าน ในตรอกขาคูณเหมือนคบเพลิงให้แสงสว่างกับผู้มีปัญญา.....	126
6-52 มังแสดงตำแหน่งพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ชั่วคราวนอกเขตย่านชุมชนคลองไผ่-สะพานหัน.....	127
6-53 พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ “ชั่วคราว” ในเทศกาลไหว้เจ้าประจำปี.....	127
7-1 ตัวอย่างโถงบ้าน สารพันห้อง สานใจบ้าน.....	130
7-2 ผนังกึ่งถาวร ให้ห้องได้ “คุย” กัน.....	131
7-3 พื้น ฝา ฝ้า สร้างชีวิต.....	132
7-4 “หน้าบ้าน” คุยกัน.....	133
7-5 รั้วเป็นมิตร.....	134
7-6 ตัวอย่าง ทางสร้างปฏิสัมพันธ์.....	135
7-7 ตัวอย่าง “บากทาง”-“ผ่าช่องทาง”-“ฝ่าช่องทาง”.....	137
7-8 “เปิดมุม” สร้างตลาดทางแยก.....	138
7-9 ตัวอย่างการ “เปิดทาง” สร้างตลาดผู้คน.....	138
7-10 ตัวอย่าง “ทางสนุก” สุขสันต์แห่งทาง.....	139